

Zápas o svobodné bádání

Josef Zumr —

Filosofický ústav AV ČR, v.v.i., Praha

Dne 15. dubna 1953 vyšlo první číslo Filosofického časopisu, jehož vydavatelem byl Kabinet pro filosofii Československé akademie věd, založený v téže roce. Funkci šéfredaktora zastával tehdejší ředitel Kabinetu prof. dr. Ladislav Rieger.

I u nás existují vědecká periodika, která mají za sebou delší historii, přesto v oboru filosofie je náš časopis nejdéle vycházejícím českým odborným žurnálem. To je také důvod, proč se chceme při této příležitosti poohlédnout po jeho minulosti. Redakční kruh a Redakční rada proto připravily pro čtenáře zvláštní číslo časopisu, v němž je uveřejněn výběr článků z let 1953-1989, tedy z ročníků, které jsou v soukromých knihovnách již těžko dostupné a které ani veřejné knihovny v mnoha případech nemají ve svých fondech.

Následující část této publikace se zaměřuje na diskuse, které se odehrály na přelomu 50. a 60. let a které přispěly k prolamování myšlenkových schémat vnucovaných vládnoucí ideologií všem snahám o svobodnou výměnu názorů. Četba citací z těchto diskusí bude vyžadovat trpělivého čtenáře, kterého neodradí ani místy nakupený slovní balast, zvláště typický pro hlasatele „správných“ stanovisek, ale na druhé straně to umožní alespoň trochu přiblížit ovzduší, v němž se odehrával zápas o prostor pro svobodnou vědu.

Filosofický časopis začal vycházet v době, kdy u nás v mocenských ideologických strukturách vrcholil stalinismus. První číslo časopisu zahajovaly nekrology na krátkce předtím zesnulé politiky J. V. Stalina a Klementa Gottwalda. Redakční úvodník se pak manifestačně hlásil k jejich ideovému odkazu a k úkolu v jejich duchu rozvíjet marx-leninské učení a zásadově bojovat s jeho odpůrci. Přesto odchodem těchto autorit se poměry i ve sféře ideologie začaly nepatrně uvolňovat. Také na filosofickém pracovišti vznikaly interní diskuse o otázkách, o nichž se předtím veřejně nepochybovalo, a prosazovala se snaha řešit staré problémy novými nebo staronovými přístupy. Určitou inspirací k těmto diskusím byly také ideové spory probíhající v té době v Polsku a Maďarsku. Ty bylo možné bez velkých potíží sledovat také v Praze. Zlomovým momentem se ovšem stal rok 1956, kdy XX. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu zrevidoval pohled na celou dosavadní

stalinskou ekonomickou a politickou etapu, a to i s mezinárodním dosahem. Stranické mocenské struktury znejistěly i u nás a jejich ideologický dohled se dočasně velmi oslabil. Dosavadní interní diskuse se mohly přenést na veřejné fórum. Důležitou úlohu přitom v letech 1956-1958 sehrály Literární noviny, kde celou řadu inspirativních příspěvků uveřejnili mimo jiné právě pracovníci tehdy už nově pojmenovaného Ústavu pro filosofii ČSAV. Některé texty psané v duchu těchto diskusí pronikly i do Filosofického časopisu. Mezitím se dočasně oslabený stranický aparát vzpamatoval a rozhodl se učinit všem těm „revizionistickým“ excesům přítrž. V roce 1958 přijal sekretariát ústředního výboru komunistické strany tzv. usnesení o filosofii, kde se mimo jiné konstatovalo, že současnou marxistickou filosofií ohrožují dvě revizionistické úchytky – „pozitivistická“ a „pseudomaterialistická“. Za hlavního reprezentanta té první úchytky byl označen doc. Ladislav Tondl a za nositele té druhé dr. Karel Kosík.¹ Po tomto vysvětlujícím úvodu se můžeme vrátit k našemu výboru článků z historie Filosofického časopisu.

Názory označené v usnesení o filosofii jako revizionistické měly být podrobeny kritice a nahrazeny stanovisky, jež stranou pověření kritikové prohlásili za správné a odpovídající marx-leninskému učení. Za příklad pozitivistické „úchytky“ si kritikové vybrali studii Ladislava Tondla „O možnostech typizace a kauzální analýzy společenského jednání“ (Filosofický časopis /dále jen FČ/, 5, 1957, č. 4, s. 529-555; v našem výboru s. 43-77). V roli kritiků vystoupili Vladimír Ruml a Jindřich Srovnal² článkem „Nové problémy marxistické filosofie a staré prohrěšky proti materialistické dialektice“ (FČ, 7, 1959, č. 3, s. 299-321), kde reagovali i na jiné Tondlovy práce z té doby. Politický podtext této polemiky bude jistě jasný i dnešnímu čtenáři, i když o jejím věcném obsahu si bez historického studia jen s obtížemi učiní konkrétnější představu.

Autoři této stati postupovali podle receptu, který byl v polemikách tohoto druhu obvyklý. Nejdříve předeslali, které názory jsou podle příslušných stranických dokumentů typické pro „pozitivistický revizionismus“. Jako ukázkou můžeme citovat: „Pozitivistický revizionismus je charakterizován tím, že popírá filosofii jako světový názor. Podle pozitivistů nemá

1 Obě úchytky měly ovšem podle usnesení širší základnu v celé filosofické obci, a tak vedle ideového boje proti nim bude nutné ozdravit jejich nositele stykem s dělnickou třídou. Proto budou všichni filosofové z akademických i vysokoškolských pracovišť vysláni na rok do praxe na okresní stranické sekretariáty nebo do velkých závodů, kde jsou stranické sekretariáty na úrovni okresních. Protože však XX. sjezd KSSS odsoudil jako nepřipustná tzv. organizační opatření, nemohlo usnesení nařídit, že filosofové vyslaní do praxe ztratí svá zaměstnání, ale po „nápravě“ se budou moci vrátit na svá pracoviště.

2 Vladimír Ruml (1923-1993) prosazoval po celou dobu svého aktivního působení stranickou linii v oblasti filosofie a společenských věd. Jindřich Srovnal (1924-2005) se během šedesátých let zařadil mezi kritiky stranické linie ve filosofii, po roce 1970 měl omezené publikační možnosti a po roce 1990 spolupracoval na edici díla T. G. Masaryka.

vůbec smysl se zabývat základními určeními světa jako celku. Filosofie se má omezit jen na metodologii věd, speciálně věd exaktních, či dokonce jen na analýzu ‚řeči‘ té které vědy. Problematika filosofie se tak mění v problematiku jednostranně gnoseologickou. Teorie poznání zde vystupuje oddělena od společenských, společenskovědních a přírodovědeckých předpokladů. Teorie poznání se odtrhuje od předmětného světa přírodního a společenského dění. Metodologický a světonázorový význam materialistického řešení základní filosofické otázky se buď odsouvá stranou, nebo se prostě popírá. Gnoseologie se tak představuje jako samostatná disciplína, která nemá žádnou světonázorovou hodnotu... Revizionismus čerpající z pozitivismu je spojen s redukcí komunistických, třídně proletářských idejí na ideje obecně demokratické... Pozitivistický revizionismus je převážně spojen s pravicovým oportunistem, s fetišizační buržoazní demokracií, s teorií třídní spolupráce apod.“ (tamtéž, s. 300-301). Když autoři polemiky takto shrnuli základní rysy pozitivistického revizionismu, excerpují z Tondlových textů jednotlivé myšlenky, které jsou podle jejich názoru podobné oněm revizionistickým, a dokazují tak škodlivost a nebezpečnost idejí, které se tím dostávají do veřejného oběhu.

Autoři uzavírají kritiku Tondlových názorů rozsudkem: „Výrazné ústupky novopozitivistické problematice, ahistorické chápání filosofických otázek, značné deformace marxistické filosofické metody a zúžení předmětu marxistické filosofie jsou, teoreticky vzato, u s. Tondla nepochopením podstaty materialistické dialektiky. Samo toto nepochopení mívá však své příčiny hlubší: je jedním z výrazů odtržení teorie od praxe. Prokazuje-li s. Tondl častou lhostejností k filosofickým otázkám historie a současné politiky, neznamená to, že současná historie a politika se bude lhostejně stavět k s. Tondlovi. Je třeba, aby si s. Tondl tuto skutečnost uvědomil. Nikdo nemůže, pokud vystupuje jako marxistický filosof, unikat politické odpovědnosti za určité svoje objektivní působení. Sbližuje-li něco s. Tondla s názory revizionistů, pak je to v první řadě jeho snaha ‚svěrázným‘ pojetím marxistické filosofie ospravedlnit možnost takového úniku. Teoretickým plodem takové snahy jsou právě námi kritizované deformace. Práce s. Tondla jsou tak aktuálním svědectvím toho, že marxistickou filosofii nelze beztrestně uzavřít do kabinetu, nelze ji rozvíjet bez spojitosti s životem dělnické třídy, nelze ji metafysicky oddělit od revoluční strany a jejích politických úkolů“ (tamtéž, s. 321).

Přísní kritikové nejsou ochotni ani trochu připustit, že kritizovanému autorovi šlo v první řadě o to, analyzovat složitou společenskou skutečnost jemnějšími nástroji, než jaké poskytují vulgarizované marxistické poučky, jež se s realitou zásadně míjejí, a jejich jedinou funkcí je vyhovovat strnulým ideologickým představám. Mezi vědou a ideologií zůstává v tomto případě nepřekonatelná propast.

Pronásledování úchylek od marx-leninské ideologie se neomezovalo jen na polemiky ve vědeckých časopisech, ale rozšířilo se i na neodborný tisk a na vysokoškolská a akademická společenskovědní pracoviště. Na celé toto dění se dnes začíná soustřeďovat také pozornost profesionálních historiků a objevují se i memoárová svědectví přímých pamětníků. Filosof Ivo Tretera, pilný zapisovatel všech pozoruhodných událostí, jichž byl svědkem, popisuje ve svých vzpomínkách³ průběh diskuse, která proběhla na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy 13. února 1959 a byla věnována kritice Ladislava Tondla a jeho novopozitivistické revizi marxismu. Diskuse se osobně zúčastnil Vladimír Ruml, spoluautor stati, o níž se zmiňujeme. Tondla, pod níž se v důsledku stranické kritiky začalo houpat křeslo vedoucího katedry filosofie, nešetřili při této diskusi – jak líčí Tretera – ani jeho podřízení (zvláště Přenosil a Beránek, ale také Tlustý a Klofáč a řada dalších), a přisadil si i externista Zdeněk Mlynář, pozdější disident; ten se Tondlovi po letech omluvil. S rozpačitým projevem, v němž však převážila kritika na adresu Tondla, vystoupil také Milan Machovec. Jediní, kdo se Tondla zastali, byl profesor Otakar Zich a dr. Irena Dubská, pracovnice Ústavu pro filosofii AV ČR, přítomná jako host. Ladislav Tondl, který na svou obranu uvedl, že sám má k (novo)pozitivismu kritický vztah, přesto neměl naději tak soustředěný útok odrazit, z místa vedoucího katedry byl odvolán, ale možnost pokračovat v odborné práci nalezl v Ústavu teorie informace a automatizace Akademie věd.

Poněkud jiný průběh měla diskuse o „pseudomaterialistické“ neboli hegelianské „úchylce“ nad statí Karla Kosíka „Třídy a reálná struktura společnosti“ (FČ, 6, 1958, č. 6, s. 721-733; náš výbor, s. 79-95). Jindřich Zelený se na podporu usnesení o filosofii ujal kritiky Kosíka obsáhlou polemikou „O pseudomaterialistické tendenci v naší filosofii“ (FČ, 7, 1959, č. 5, s. 643-677), rozsahem třikrát delší než článek Kosíkův. Jindřich Zelený ani na okamžik nepřipouští, že by Kosík ve své stati usiloval o všestrannější a hlubší analýzu základních marxistických kategorií, jako je základna a nadstavba, ekonomický faktor, třídni zájem apod. Rozsudek je vyneseno ještě dříve, než se předloží soubor důkazů: „Pochybné názory, se kterými se setkáváme už v prvních odstavcích Kosíkovy stati o třídách, jsou takového druhu, že vnucují otázku: Nekritizuje vlastně autor pod záminkou kritiky *vulgárního* materialismu *skutečný* materialismus? Domníváme se, že celá stať svědčí o tom, že tomu tak je. Umožňuje také přesněji určit specifickou podobu této pseudomaterialistické tendence, stanovit její ideové zdroje a souvislosti. Celou statí se vine jako červená nit popírání prvotnosti ekonomiky a určující úlohy hospodářského života vzhledem k ostatním oblastem života společnosti“ (tamtéž, s. 645). Zelený se pak v ce-

3 Tretera, I., *Vzpomínky na Bohumila Hrabala a na život vůbec*. Praha–Litomyšl, Paseka 2011, s. 153 n.

lém dalším výkladu věnoval tomu, aby přirovnával a uváděl do souvislosti Kosíkova tvrzení s názory především György Lukáče a Henriho Lefebvra, kteří byli tehdy oficiálními komunistickými orgány odsouzeni jako hlavní revizionisté. K nim Zelený přiřadil jako domnělé Kosíkovy inspirátory další, podle stranického mínění pochybné marxology, jako byli Korsch, Marcuse, Bigo, Hyppolite aj. K tomu samozřejmě patřil i Hegel, na kterého se Kosík podle mínění kritika neprávem odvolával. Přísný kritik nešetřil ani Kosíkovy publicistické stati z Literárních novin, které byly podle jeho názoru nejvíce v rozporu se stranickou linií. Zelený se ve svém výčtu novohegelovských úchylek dotkl i názorů Ivana Dubského a Ivana Svitáka. Zeleného kritika nebyla v žádném případě akademickou diskusí. Její aktuální smysl formuloval takto: „Pseudomaterialistická tendence, jak se projevuje v Kosíkově článku, je tedy nejen teoreticky nesprávná, ale má politický význam v současném ideologickém boji už proto, že v řadě otázek jde vstříc a nahrává silnému proudu buržoazní a revizionistické novohegelovské falzifikace marxismu. Jestliže by nenarazila na kritiku, přenášela by rozkladný vliv této formy buržoazní ideologie dovnitř našeho revolučního dělnického hnutí“ (tamtéž, s. 659-660).

„Pseudomaterialistická úchylka“ byla považována za nebezpečnější, protože mířila k samým kořenům marxismu, než revize novopozitivistická, a proto se kromě širší tiskové kampaně rozhodl městský výbor KSČ uspořádat ve vlastní režii i Kosíkově stati ještě zvláštní diskusi na stranické půdě. Stalo se tak 6. května 1959 v Městské poradně marxismu-leninismu za předsednictví a řízení ideologického tajemníka městského výboru KSČ Antonína Černého, v té době známého a obávaného strážce čistoty marx-leninského učení.⁴

Jindřich Zelený ve svém úvodním vystoupení zopakoval proti Kosíkovi ta nejvážnější obvinění z revize marxismu, jak je formuloval ve své stati z Filosofického časopisu, a přidal k nim ještě výtky, že Kosík neuznává vedoucí úlohu komunistické strany nejen v řízení státu, ale ani v určování správné linie v oblasti ideologie, a tím i filosofie. Kosík ve své odpovědi vyjádřil nutnou dávku sebekritiky, zejména v tom, že některé jeho názory by mohly být nejednoznačně chápány, ale odmítl obvinění, že by pochyboval o vedoucí úloze strany, a nakonec na některých příkladech prokázal, že Zelený nezná nebo špatně cituje prameny, na něž se odvolává. Prvním nezdarem v režii celého zasedání bylo, když dr. Houška, předseda stranické organizace Ústavu pro filosofii, přečetl usnesení tohoto orgánu na podporu Karla Kosíka. Předsedající schůze pak střídavě uděloval slovo pozvaným Kosíkovým kritikům a jeho obhájcům z řad ústavu. Mezi kritiky měl hlavní slovo Ladislav Hrzal, vždy

4 Také o této události referuje Ivo Tretera v citované knize na s. 163-169. Zde se však mohou jako přímý účastník této akce opřít i o vlastní paměť.

věrný stoupenec stranické linie, následován Vladimírem Rumlem a se svou dávkou kritiky přispěl kupodivu i Miloš Kaláb, pozdější reformní komunista a zasloužilý ředitel Sociologického ústavu. Jediný pracovník ústavu, který se proti Kosíkovi postavil, byl snaživý Karel Mácha, který ve svém životaběhu prošel obloukem od evangelíka přes stalinistu, reformního komunistu, disidenta až po katolického filosofa v německé emigraci. Osvědčený schůzovný žargon ještě uplatnila ve svých vystoupeních hrstka pracovníků stranického aparátu. Na podporu Kosíka byla připravena promluvit početná skupina kolegů z ústavu, z nichž projev pobuřující uši aparátníků pronesl obávaný diskutér Robert Kalivoda, jemuž sekundovala výřečná Irena Dubská a několik dalších. Předsedající z obavy, že by mohl vylechnout ještě řadu nepřijemných vystoupení, tento tribunál raději předčasně ukončil.⁵

5 Mezi ty, kteří se hlásili o slovo, ale nemohli už promluvit, jsem patřil i já. Abych současným čtenářům přiblížil ovzduší, v jakém se odehrávala tehdejší polemika, dovolím si po třiapadesáti letech ocitovat část svého připraveného vystoupení:

„... Kdyby chtěl s. Zelený skutečně fundovaně vyvozovat své závěry, musel by dokázat alespoň dvě věci: 1. že Kosíkův článek o třídách je opravdovým dovršením jeho filosofického a politického vývoje a že je v úzké souvislosti s dřívější Kosíkovou publicistickou a vědeckou tvorbou, a 2. že kritizované metodologické chyby – tedy rysy idealistické dialektiky – se objevují i v jeho ostatních názorech. To však s. Zelený více méně jen předpokládá.

Podobně s. Zelený lokalizuje onu tzv. pseudomaterialistickou tendenci v naší filosofii jaksi mimo čas a prostor a nesnaží se uvést ji do souvislosti s vývojem naší marxistické filosofie v posledních letech. Kdyby se o to pokusil, došel by pravděpodobně k trochu jinému pohledu. Především by bylo možno zjistit, že přístup s. Kosíka k filosofickým otázkám skutečně souvisí s určitou vývojovou tendencí v naší poválečné filosofii, která je do jisté míry typická pro Filosofický ústav ČSAV, i když není jeho výlučnou doménou. Jde o tendenci, která od doby, kdy se marxistická filosofie začínala vymaňovat ze zajetí dogmatismu, tj. zhruba od let 1953-1954, v jednotlivých případech i dříve, vědomě se snažila o *důsledné uplatnění dialektického přístupu k filosofickým otázkám*. ... S tím souvisel i zvýšený zájem o Hegela... Výsledkem toho jsou práce skutečně mimořádných kvalit jako Kosíkova *Radikální demokracie*, Kalivodova *Husitská ideologie*, Dubského *Počátky marxismu u nás*, Popelové *Komenský*, Sobotkovy studie o německé klasické filosofii aj. ...

Je-li tedy v Kosíkově filosofickém vývoji nějaká logická souvislost, ... pak je to logika tohoto směru. A že tento směr má k idealismu tak daleko jako každý tvořivý marxismus, to dokazují právě jmenované monografické práce, které by především měly být východiskem kritiky, jež si klade za cíl postihnout nějakou tendenci v naší filosofii.

Vraťme se však ke Kosíkovým názorům. Článek o třídách je v podstatě metodologickou kritikou různých zjednodušujících hledisek. V tom je jeho jednostrannost, neboť pozitivní řešení pouze naznačuje, ale nerozvádí. To samo o sobě by ještě nemuselo zavdávat příčinu ke kritice. Článek však obsahuje také tři pojmy – třídní zájem, reálná struktura a konkrétní totalita –, které posuzovány mimo kontext článku a mimo kontext jiných pozitivních výkladů autora vzbuzují svou určitou nejasností možnost různých výkladů. V tom je zřejmý nedostatek článku a to je také třeba kritizovat. Poněkud blahovolný kritik by se ovšem snažil vysvětlit nejasnost uvedených pojmů alespoň tím, že by hledal v jiných pracích kritizovaného autora jejich pozitivní výklad. Přísny kritik, jakým je nesporně s. Zelený, uvádí hned jejich nejasnost do jasných souvislostí s Lukácsem a dalšími revizionisty. A přece by stačilo např. v otázce výkladu pojmu ‚třídní zájem‘ sáhnout k hlavní Kosíkově práci, k *Radikální demokracii*, abychom se přesvědčili, jak ho kritizovaný autor pozitivně užívá. S. Zelený si však nevšimá této knihy, která shodou okolností vyšla v témž roce jako kritizovaný článek a která je pro posouzení Kosíkových metodologických zásad

Třetí diskuse, jejíž obsah čtenářům reprodukovujeme, se odehrála 1. února 1962 v redakci Filosofického časopisu a na rozdíl od prvních dvou máme k dispozici její plné znění. Podnětem k diskusi byla recenze Milana Machovce na Kalivodovu knihu *Husitská ideologie*. Recenze vyšla ve Filosofickém časopisu (10, 1962, č. 3, s. 398-419; náš výbor, s. 97-126) pod názvem „K zápasu o náročnější metodologický přístup k středověké myšlenkové látce“. Milan Machovec, který se v té době ještě těšil přízni stranických ideologů (ale brzy nato začal hlásat názory, jež ho přivedly na dráhu disidenta a odpůrce režimu), ve své recenzi do značné míry navázal na diskuse z let 1958-1959. Měl sice ke Kalivodově knize celou řadu odborných připomínek, ale tyto připomínky nakonec vyústily v obvinění, že se Kalivodovo myšlení metodologicky pohybuje v okruhu pseudomaterialistické, hegelizující tendence a že při posuzování náboženské problematiky opouští marxistické pojetí, podle něhož je náboženství opium lidu. Pracovníci Filosofického ústavu, kde se stále udržoval odbojný duch vůči stranickým ideologickým zásahům do vědecké práce, rozpoznali v Machovcově recenzi nebezpečí, že by se mohla, i když za poněkud změněných podmínek, opakovat situace z předchozích let; vynutili si proto na redakci Filosofického časopisu, která ještě setrvala na kon-

rozhodující. Proti výtce, že tak nečiní, se ohrazuje v poznámce poukazem na to, že tak speciální problematiku mohou posoudit jen odborníci a že ostatně metodologicky je tato kniha výrazem Kosíkova ‚předhegelovského‘ stanoviska. To je ovšem příliš snadné vyřešení tak závažné otázky a snad i s. Zelený, který se nepovažuje za odborníka v problematice české radikální demokracie, mohl by posoudit, zda je tato kniha napsána z pozic historického materialismu, nebo idealismu.

Zmínil jsem se o pojmu ‚třídní zájem‘ v souvislosti s Kosíkovou knihou. Kosíkova negativní polemika s tímto pojmem v článku o třídách a Zeleného vyhocená interpretace v konfrontaci s Leninovým citátem budí dojem, jako by se Kosík tohoto materialistického pojmu zřikal. Stačí však nahlédnout do Kosíkovy knihy, abychom pochopili, jaký smysl má jeho polemika s tímto pojmem. Ověřme si to na Kosíkově výkladu centrálního problému české politické ideologie 19. století, jakým byl austroslavismus. Kosík vidí v austroslavismu ideologii, která v podstatě vyjadřuje ekonomický zájem české buržoazie na rakouských trzích. Toto tvrzení by ho ovšem ještě neodlišovalo od běžných vulgarizujících názorů na tuto otázku, ačkoliv by bylo dostatečným důkazem jeho materialismu. Kosík je však zároveň dialektik – a to i v tomto ‚předhegelovském‘ období –, a proto vidí třídní zájem české buržoazie v celé ‚totalitě‘ jejích vztahů v rámci ‚reálné ekonomické struktury‘ české země ve 40. letech minulého století, v jejím vztahu k buržoazii německé, v jejím vztahu k výrobním silám, v jejím přímém i zprostředkovaném vztahu k různým nadstavbovým složkám a k jejím ideologům atd. (s. 282-285 aj.), a to vše mu umožňuje podat marxistické vysvětlení tohoto složitého jevu, nejhlubší, jaké bylo dosud v naší literatuře podáno. Máme tu názorný doklad toho, jak chápat třídní zájem nikoli jako určující element, na nějž lze redukovat všechny ostatní složky, ale jako podstatnou součást reálné struktury společnosti, ovlivňující prostřednictvím této struktury ostatní elementy. Je tu tedy v historické konkrétnosti rozpracován jeden z hlavních problémů článku o třídách a bylo by možno doložit i další problémy příklady z této neobyčejně podnětné knihy. V tomto *materialistickém a dialektickém* smyslu je tedy mezi oběma Kosíkovými pracemi nejužší souvislost a z tohoto hlediska se také jasně rysuje základní tendence článku o třídách.

To jsou důvody, proč nemohu přijmout závěr s. Zeleného o pseudomaterialistické tendenci v názorech Kosíka a další důsledky, které jsou z toho vyvozovány.“ (Originál v archivu autora.)

zervativních pozicích, zmíněnou diskusi. V ní byly s velkou převahou odmítnuty zejména ideologické závěry Machovcovy recenze (viz záznam diskuse ve Filosofickém časopisu, 10, 1962, č. 5, s. 790-824; náš výbor s. 127-174). Jako dovětek k celé diskusi byla o něco později otištěna ještě Kalivodova odpověď na recenzi pod názvem „K Machovcovu ‚Zápasu o náročnější metodologický přístup k středověké myšlenkové látce‘“ (FČ, 11, 1963, č. 2, s. 228-263; náš výbor, s. 175-215). Dnešní čtenář jistě pochopí, že v diskusi zdaleka nešlo jen o středověkou myšlenkovou látku. Počátkem šedesátých let se však začínala měnit i celková ideová situace v české kultuře a vědě, o čemž svědčí i fakt, že nehledě na tuto diskusi byla Kalivodova kniha *Husitská ideologie* poctěna Státní cenou jako vůbec první kniha v oboru filosofie.

Tím můžeme skončit průvodní slovo k té části našeho výboru statí z Filosofického časopisu, které by byly bez osvětlení některých okolností jejich vzniku dnešnímu čtenáři nesnadno pochopitelné. V další části našeho výboru už mohou autoři statí mluvit sami za sebe a čtenář bez potíží sám ocení jejich hodnotu.